

Patriarhul României: Frumusețea eternă a Voronețului: Mesajul central al Judecății de Apoi

Cuvântul Preafericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, la vernisajul expoziției: „Mănăstirea Voroneț, 533 de ani de la înființare, 30 de ani de la redeschidere”, organizată de Biblioteca Academiei Române și Mănăstirea Voroneț, marți, 06 aprilie 2021 (Text revizuit de autor).

Frumusețea eternă a Voronețului: Mesajul central al Judecății de Apoi

Am primit cu deosebită bucurie invitația de a participa la vernisajul expoziției organizate de Biblioteca Academiei Române și Mănăstirea Voroneț, dedicată împlinirii anul acesta, 2021, a 533 de ani de la înființare (1488) și 30 de ani de la redeschiderea Mănăstirii Voroneț (1991).

Mănăstirea Voroneț este un dar binecuvântat al lui Dumnezeu nu doar pentru ținutul Bucovinei, cu mănăstiri și biserici străvechi, cu sfinți voievozi, ierarhi și cuvioși, care au păstrat unitatea poporului și a credinței sale apostolice, ci este și un dar binecuvântat al lui Dumnezeu pentru întregul neam românesc.

Clădirea a Sfântului Voievod Ștefan cel Mare (1457-1504), biserica Mănăstirii Voroneț, cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, a fost ridicată în anul 1488, în trei luni și trei săptămâni, apoi pictată în interior, în anul 1496. În anul 1547, Mitropolitul Grigore Roșca, ucenic al Sfântului Daniil Sihastru, i-a adăugat un pridvor închis, care a fost apoi pictat în exterior. Înscrisă în anul 1993, împreună cu alte șapte biserici pictate din nordul Moldovei, pe lista patrimoniului cultural mondial UNESCO, biserica Mănăstirii Voroneț se bucură de o mare faimă printre iubitorii artei medievale bisericești datorită, în primul rând, picturii sale exterioare.

Această pictură prezintă caracteristici care o individualizează, și anume: albastrul de Voroneț, culoare care domină decorul său pictural și despre a cărei realizare și rezistență în timp se cunosc foarte puține date. Totodată, se remarcă scena Judecății de Apoi, compoziția cea mai amplă și mai luminoasă, cu mult superioară scenelor similare din alte biserici moldave, pictură care se desfășoară pe întreg peretele vestic exterior, neîntreruptă de nici o deschidere a vreunei uși sau ferestre.

Fațada de vest, care cuprinde scena Judecății de Apoi, este alcătuită din mai multe registre. În partea superioară a frescei, se află zugrăvit Dumnezeu Tatăl.

Registrul al doilea cuprinde scena Deisis, a Judecății de Apoi. Pe tron se află Dreptul Judecător, în dreapta Maica Domnului, iar în stânga se află Sfântul Ioan Botezătorul, care se roagă pentru cei care s-au pocăit, dar nu au mai avut timp ca să arate faptele pocăinței. Deci, pentru aceștia este o mijlocire în ziua Judecății, deoarece ei au dorit mântuirea. Această scenă, numită Deisis, a Judecății de Apoi sau a Judecății universale, este încadrată de Sfinții Îngerii stând în picioare și de Sfinții Apostoli așezați pe scaune. Din Tronul Dreptului Judecător pornește un râu de foc, în care se chinuiesc necredincioșii.

Cel de-al treilea registru ilustrează Etimasia (pregătirea Tronului de Judecată - cf. Apocalipsa cap. 4; Psalmi 9, 7-8). Aici sunt prezenți: Sfântul Duh, simbolizat în forma unui porumbel, Sfânta Evanghelie și Protopărinții neamului omenesc (Adam și Eva), având alături, spre nord, ceata dreptcredincioșilor, călăuziți spre rai de Sfântul Apostol Pavel, iar spre sud ceata ereticilor și necredincioșilor, care sunt muștrați de Sfântul Proroc Moise.

În registrul al patrulea, la mijloc, apare: Mâna lui Dumnezeu purtând cumpăna care

cântărește, în prezența îngerilor, faptele bune și faptele rele ale oamenilor; lupta dintre îngeri și demoni pentru sufletele oamenilor. De asemenea, în zona de nord a ultimului registru este reprezentat raiul sau comuniunea dreptilor și a sfinților, conduși de Sfinții Apostoli Petru și Pavel, iar în zona de sud iadul sau însingurarea celor necredincioși, nemilostivi și răi.

Pictura exterioară a Mănăstirii Voroneț constituie, de fapt, apogeul sau performanța majoră pe care a putut-o atinge arta picturală bisericească în Moldova secolului al XVI-lea.

Deși elemente de pictură exterioară, fragmentară, se regăsesc și la alte biserici din spațiul ortodox sau chiar în occidentul creștin, ampla pictură exterioară moldavă nu este un fenomen de împrumut, ci s-a constituit și dezvoltat în acest spațiu imprimat de credința și spiritualitatea monahilor și a credincioșilor mireni ortodocși.

Pictura exterioară a Mănăstirii Voroneț are, evident, și un rol artistic decorativ, însă nu poate fi redusă la un act artistic, estetic, ci ea este în primul rând un mijloc de mărturisire a credinței în Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Capul Bisericii și Mântuitorul lumii. Chipurile sfinților pictați pe zidurile bisericii ne cheamă la rugăciune și ne călăuzesc spre Împărăția cerurilor, ei sunt pentru noi învățători și rugători.

Iconografia Bisericii Ortodoxe nu este o artă obișnuită, ci una sacră, adică teologică și liturgică, care semnifică întâlnirea în rugăciune a omului cu Dumnezeu Cel Sfânt și cu Sfinții Lui. De aceea, și pictura exterioară a unei biserici trebuie să fie în consens cu tradiția autentică de artă bisericească ortodoxă, iar din punct de vedere liturgic și teologic trebuie să exprime cu fidelitate credința ortodoxă privind scopul existenței omului și universului creat, și anume sfințirea omului și a universului prin participarea lor la slava sau lumina necreată și neapusă a Împărăției cerurilor, o privire profetică spre „cerul nou și pământul nou”, descris în cartea Apocalipsa 21, 1.

Adevărată capodoperă a artei medievale moldovenești, marea frescă a Judecării de Apoi de la Voroneț este o sinteză a Apocalipsei Sfântului Ioan Teologul sau Evanghelistul. Râul de foc izvorând de sub tronul Dreptului Judecător este identificat de Sfinții Părinți ai Bisericii Ortodoxe (mai ales de Sfântul Isaac Sirul, sec. VII) cu iubirea lui Dumnezeu care aduce lumină, pace și bucurie sfinților, dar care produce întristare sau mustrare a conștiinței oamenilor ce, în timpul vieții lor pământești, nu au iubit pe Dumnezeu și nici pe semenii lor aflați în nevoi.

Sfântul Isaac Sirul a fost unul dintre cei mai populari sfinți din spiritualitatea

isihastă. El a fost de-a lungul veacurilor un călăuzitor al monahilor, dar și al mirenilor. În scrierile sale duhovnicești, el pune accentul pe iubirea lui Dumnezeu și nu acceptă o altă interpretare a lucrării lui Dumnezeu în lume, decât în perspectiva iubirii lui Dumnezeu. De aceea, Sfântul Isaac Sirul spune că este nedrept să gândim că Dumnezeu iubește pe dreptii din rai și urăște pe păcătoșii din iad, pentru că El este prin însăși natura Sa iubire.

Dumnezeu iubește pe toți oamenii, dar iubirea Lui devine bucurie în cei care au răspuns iubirii Lui și au împlinit voia Lui, și devine mustrare de conștiință în cei care au refuzat iubirea Lui. Prin urmare, Judecata universală se petrece în conștiința oamenilor, aceasta fiind luminată, în Ziua de Apoi, de harul, dreptatea și iubirea lui Dumnezeu. De aceea, Dreptul Judecător din marea frescă de la Voroneț nu este mânios, nu este încruntat, nu este tulburat, ci are chipul senin, o seninătate desăvârșită. În acest sens, chipul Dreptului Judecător de la Voroneț contrastează cu fața severă a Dreptului Judecător de la Capela Sixtină a Vaticanului.

În esență, Judecata de Apoi este o evaluare dreaptă a libertății omului de a iubi sau de a nu iubi pe Dumnezeu și pe semenii săi. Judecata de Apoi nu este ceva impus din exterior, ci conștiințele oamenilor sunt luminate de prezența harului Dreptului Judecător, iar oamenii văd ei înșiși ce au greșit în viață. Desigur, nu sunt judecați în Ziua de Apoi cei care s-au pocăit pentru păcatele lor în timpul vieții pământești. În acest sens, Sfântul Ioan Gură de Aur spune că nu vom fi judecați pentru că am păcătuit, ci pentru că nu ne-am pocăit pentru păcate. Iar cei care s-au pocăit după ce au greșit au fost reintegrați în circuitul iubirii smerite și milostive a Dreptului Judecător.

Se observă că marea frescă a Mănăstirii Voroneț este, în același timp, plină de solemnitate și de smerenie, de lumină și de frumusețe filocalică sau isihastă, de dreptate și de speranță. De ce și de speranță? Pentru că la Judecata de Apoi se află prezenți ca mijlocitori, pentru mântuirea oamenilor, Maica Domnului și Sfântul Ioan Botezătorul, dascălul pocăinței.

Deci, pictura de la Voroneț, ca și pictura de la celelalte mănăstiri celebre din Bucovina, este o pictură de inspirație isihastă. Părintele duhovnicesc al Mitropolitului Grigore Roșca, autorul programului iconografic de la Voroneț, a fost însuși Sfântul Cuvios Daniil Sihastrul sau isihastul, duhovnicul Sfântului Voievod Ștefan cel Mare. Mormântul acestui mare isihast se află în pronaosul bisericii Mănăstirii Voroneț. Frumusețea albastrului de Voroneț reprezintă cerul coborât pe pământ pentru a înălța sufletul omului în Împărăția cerurilor, dar și pentru a sfinți natura creată de Dumnezeu, ca o pregustare a bucuriei Învierii de obște sau universală.

În mod deosebit, Mănăstirea Voroneț se remarcă și prin memoria vie pe care o poartă cititorului ei, Sfântul Domnitor Ștefan cel Mare, și duhovnicului acestuia, Sfântul Cuvios Daniil Sihastrul. Sfințenia acestui loc a făcut ca Mănăstirea Voroneț să biruiască încercările trăite de-a lungul veacurilor. Mănăstirea Voroneț a fost desființată în anul 1785, împreună cu alte 23 de mănăstiri, după anexarea părții de nord a Moldovei de către Imperiul Habsburgic. Chiliile s-au ruinat, iar biserica mănăstirii a fost folosită foarte mult timp ca biserică pentru lucrătorii pământului care aparținuse Mănăstirii Voroneț. Acești lucrători au format cu timpul satul Voroneț.

După Marea Unire din anul 1918, mai multe personalități culturale și politice românești au insistat asupra evidențierii valorii istorice și artistice a Mănăstirii Voroneț și, astfel, biserica mănăstirii a fost declarată monument istoric. Însă, regimul comunist ateu a interzis total săvârșirea sfintelor slujbe în biserica Mănăstirii Voroneț, sub pretextul protejării arhitecturii și picturii din perioada Domnitorului Ștefan cel Mare. Fiind considerată monument istoric de artă, biserica Mănăstirii Voroneț a beneficiat în acea perioadă de unele lucrări de restaurare pentru protejarea frescelor exterioare, consolidarea unor ziduri deteriorate și întărirea pardoselii.

La scurt timp după căderea regimului comunist, în anul 1990, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române a hotărât reînființarea Mănăstirii Voroneț ca mănăstire de călugărițe. Atunci, în calitate de Mitropolit al Moldovei și Bucovinei, am cerut aprobarea Sfântului Sinod pentru reînființarea mai multor mănăstiri din Bucovina, precum și din zona Iași, mănăstiri închise de Habsburgi în secolul al XVIII-lea sau care au fost închise după secularizarea din anul 1863, în timpul Domnitorului Alexandru Ioan Cuza, unele mănăstiri fiind transformate în muzee ori în biserici de parohie.

Astăzi, participăm cu bucurie la vernisajul expoziției dedicate redeschiderii

Mănăstirii Voroneț. Cu prilejul pregătirii acestui eveniment, am oferit pentru expunere, la solicitarea domnului Prof. Ing. Nicolae Noica, Directorul Bibliotecii Academiei Române, o copie după documentul nr. 5057/22 iunie 1990, emis de Cancelaria Sfântului Sinod, prin care se comunica Mitropoliei Moldovei și Bucovinei decizia Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, întrunit în ședință de lucru în 07-08 iunie 1990, de reînființare a unor mănăstiri din Moldova, printre care și Mănăstirea Voroneț. Astfel, Mănăstirea Voroneț a fost redeschisă în anul următor, 1991, iar stareță a fost numită vrednica și înțeleapta monahie Irina Pântescu.

Felicităm și binecuvântăm pe organizatorii expoziției „Mănăstirea Voroneț, 533 de ani de la înființare, 30 de ani de la redeschidere”, care aduce un omagiu acestui sfânt lăcaș bucovinean, valoros monument al artei și al spiritualității ortodoxe românești, carte de identitate a frumuseții sufletului poporului nostru, credincios și creator de valori netrecătoare.

† Daniel

Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

basilica.ro